

ІННОВАЦІЙНА СПРИЙНЯТЛИВІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНА ЗДАТНІСТЬ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

INNOVATIVE SUSCEPTIBILITY AND INNOVATIVE ABILITY IN THE PROCESS OF FORMATION OF INNOVATIVE POLICY OF ENTERPRISE

УДК 658.589

Муційовська О.Б.

к.е.н., асистент кафедри економіки підприємства та інвестицій Національний університет «Львівська політехніка»

Гудзь О.І.

к.е.н., старший викладач кафедри економіки підприємства та інвестицій Національний університет «Львівська політехніка»

У статті визначено основні підходи до сутності поняття інноваційна політика підприємства та його власне трактування. Розглянуто сутність понять інноваційна сприйнятливість та інноваційна здатність підприємства. Запропоновано схему вибору ефективного типу інноваційної політики підприємства з урахуванням рівня інноваційної сприйнятливості та інноваційної здатності підприємства. Наведено типи інноваційної політики підприємства.

Ключові слова: інноваційна сприйнятливість, інноваційна здатність, інноваційна політика підприємства, інноваційний потенціал, інтелектуальний потенціал.

В статье определены основные подходы к сущности понятия инновационная политика предприятия, и его собственную трактовку. Рассмотрены сущность понятий инновационная восприимчивость и инновационная способность предприятия. Предложена схема выбора эффективного типа инновационной политики предприя-

тия с учетом уровня инновационной восприимчивости и инновационной способности предприятия. Приведены типы инновационной политики предприятия.

Ключевые слова: инновационная восприимчивость, инновационная способность, инновационная политика предприятия, инновационный потенциал, интеллектуальный потенциал.

The article defines the main approaches to the essence of the concept of innovation policy of the enterprise, and its own interpretation. The essence of concepts is considered the innovative susceptibility and innovative ability of the enterprise. The scheme of the choice of an effective type of innovative policy of the enterprise with the consideration of the level of innovative susceptibility and innovative ability of the enterprise is offered. The types of enterprise innovation policy are presented.

Key words: innovative susceptibility, innovative capacity, innovative policy of enterprise, innovation potential, intellectual potential.

Постановка проблеми. Одними з основних причин нестабільності та низької конкурентоспроможності промислових підприємств є техніко-технологічне відставання, високий рівень фізичного та морального зносу основних виробничих фондів, висока ресурсомісткість і енергомісткість виробництва. Все частіше керівники підприємств використовують у вирішенні даних проблем інноваційні ідеї, впроваджують новітні технології чи освоюють нову техніку, яка є більш ресурсозберігаючою у процесі виробництва. При цьому ж не враховуються власні можливості підприємства та його готовність до інноваційних змін, що визначається інноваційною політикою підприємства та зумовлює зменшення ефективності нововведень. Саме ефективна інноваційна політика та ресурсозберігаючі технології виробництва спроможні покращити діяльність підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблемам інноваційного розвитку присвячені численні наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, праці українських дослідників: Ю.М. Бажала, О.І. Волкова, А.В. Гриньова, С.М. Ілляшенка, М.А. Йохни, Н.В. Краснокутської, О.Є. Кузьміна, О.О. Лапко, В.В. Стадника, П.С. Харіва та інших. Вагомими є дослідження зарубіжних вчених Б. Санто, Б. Твісса, Й. Шумпетера та ін. Значний внесок в інноваційний розвиток внесли російські вчені, серед яких у рамках даних досліджень були розглянуті праці Л.М. Гохберга, П.Н. Завліна, С.В. Ільдеменова, С.Д. Ілленкової, А.К. Казанцева, Н.П. Масленнікової, В.Г. Медінського, А.А. Трифілової, Р.А. Фатхутдінова та ін.

Аналізування наукових результатів учених дозволяє зробити висновок про те, що більшість з них у своїх дослідженнях розглядають сутність та класифікаційні ознаки інновацій, методики щодо оцінювання ефективності інноваційних процесів, проблеми інноваційного розвитку тощо. Однак, незважаючи на глибину досліджень інноваційного розвитку на макрорівні, досить мало уваги приділяється проблемам інноваційної політики на мікрорівні. Зокрема, недостатньо розроблена послідовність формування та не визначені фактори, які впливають на вибір відповідного типу політики інноваційного розвитку підприємства. При цьому зовсім не розглядаються питання інноваційної сприйнятливості та інноваційної здатності, що є ключовими при формуванні інноваційної політики підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності інноваційної політики підприємства та визначення на цій основі типів інноваційної політики та їх взаємозалежність з інноваційною сприйнятливістю та здатністю підприємства до інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інноваційної політики підприємства в сучасних економічних умовах є одним з найважливіших завдань досягнення конкурентних переваг у довгостроковій перспективі й підвищенні ефективності виробництва.

Дослідження сутності поняття «інноваційна політика підприємства» дало змогу виділити два основних підходи, яких дотримуються науковці щодо

трактування даного поняття. А саме: коли інноваційна політика підприємства розглядається як:

а) форма стратегічного управління і знаходить своє відображення в розробці стратегії;

б) комплекс заходів, сукупність необхідних економічних, техніко-технологічних, правових, організаційних, маркетингових, кадрових та інформаційних заходів, форм, механізмів і методів управління, спрямованих на інноваційний розвиток підприємства.

При цьому варто зауважити, що стратегія інноваційного розвитку є лише одним з етапів формування інноваційної політики підприємства. Що стосується другого підходу, то у ньому в більшій мірі охоплено завдання, покладені на складові інноваційної політики підприємства (маркетингову, НДДК, інвестиційну, економічну, соціальну, виробничу і т.д.). Тому при визначенні сутності даного поняття доцільно враховувати обидва підходи, оскільки кожен з них враховує вагому складову при формуванні інноваційної політики підприємства.

Саме слово «політика» у перекладі з давньогрецької тлумачиться, як мистецтво управляти державою, тому в деякій мірі інноваційну політику підприємства можливо трактувати, як мистецтво управління інноваційною діяльністю підприємства. Окрім цього, в широкому розумінні політика – це цілі й завдання, що їх ставлять суспільні класи в боротьбі за свої інтереси; методи і засоби досягнення цих цілей і завдань.

Під інноваційною політикою підприємства, розуміємо сукупність певних принципів, норм, які виступають основою для прийняття управлінських рішень в інноваційній діяльності підприємства, за рахунок чого покращується ефективність виробництва і підвищується конкурентоспроможність підприємства в довгостроковій перспективі.

Зазвичай процес формування інноваційної політики підприємства розпочинається з представлення ідей, оцінювання їх переваг та недоліків, проведення досліджень щодо готовності і можливості підприємства сприймати нововведення, здатності підприємства доведення цих ідей до стадії готової продукції.

Як відомо, інноваційні можливості кожного підприємства є досить різноманітними. Тому при формуванні інноваційної політики керівництво підприємства перш за все повинно врахувати рівень сприйнятливості і рівень здатності до інноваційних впроваджень та обрати такий тип політики, який під впливом даних чинників буде найбільш ефективним.

Визначення рівня інноваційної сприйнятливості підприємства є дещо складним процесом, оскільки заздалегідь невідомим залишається питання сутності даної характеристики інноваційного розвитку.

Науковці у своїх працях по-різному трактують інноваційну сприйнятливість, при цьому варто від-

значити наступні суперечності, які спостерігаються у дослідженнях сутності даного поняття:

– по-перше, різні автори вкладають у поняття «інноваційна сприйнятливість підприємства» різний зміст, зокрема, автори робіт [1-4] розглядають інноваційну сприйнятливість, як складову частину інноваційного потенціалу тоді, як автори праць [5-7], на нашу думку, фактично ототожнюють інноваційний потенціал підприємства та його інноваційну сприйнятливість (тоді, як видається необхідним розгляд інноваційного потенціалу підприємства як засобу реалізації його інноваційної сприйнятливості). Також окремі науковці, зокрема, автори праць [8; 9] цілком обґрунтовано роблять акцент на такій характеристиці інноваційної сприйнятливості підприємства, як здатності отримувати ним необхідну для здійснення інноваційної діяльності інформацію, проте, недостатню увагу приділяють подальшим етапам її застосування;

– по-друге, як вже зазначалося вище, окрім поняття «інноваційна сприйнятливість підприємства» деякі автори застосовують його синоніми, зокрема: «сприйнятливість підприємств до інновацій та нововведень» [5; 10; 11], «прийнятність інновацій» [12], «інновативність» [13], «інноваційна спроможність» [14] тощо;

– по-третє, вчені дотримуються різних поглядів щодо визначення рівня інноваційної сприйнятливості підприємства, зокрема: автори робіт [10; 15] стверджують, що рівень інноваційної сприйнятливості визначається часом освоєння інновацій та (або) загальною кількістю нововведень, освоєних (або прийнятих до освоєння) на даному підприємстві до певного моменту часу; автори робіт [5; 6; 11; 16] вважають, що даний рівень визначається на основі готовності підприємства до інноваційного розвитку (чим краще підприємство забезпечене ресурсами (організаційними, кадровими, фінансовими та ін.) для інноваційного розвитку, тим вищою є ступінь інноваційної сприйнятливості).

Аналізування літературних джерел дають нам змогу подати таке тлумачення поняття «інноваційна сприйнятливість підприємства» – це здатність підприємства оперативно акумулювати, оцінювати та аналізувати інформацію щодо параметрів його зовнішнього та внутрішнього інноваційного середовища, попередньо оцінювати доцільність реалізації інноваційних проектів та матеріалізувати їх шляхом залучення та (або) створення нововведень і визначати на цій підставі напрями своєї інноваційної політики.

Процес сприйнятливості підприємством нововведень умовно можна поділити на два етапи: на першому, коли підприємство веде пошук інформації про нововведення, оцінює та аналізує дану інформацію та параметри зовнішнього інноваційного середовища підприємства; другий етап – аналізуються можливості залучення та(або) ство-

рення нововведень, і визначається на цій підставі стратегія подальшого інноваційного розвитку підприємства. Вагому роль у прийнятті рішень на другому етапі відіграє здатність підприємства до інноваційного розвитку, яка визначається шляхом порівняння необхідного інноваційного потенціалу з наявним набором характеристик підприємства, які сприяють інноваційній діяльності.

Основне завдання тут полягає в тому, щоб визначити фактори, що перешкоджають інноваційному розвитку підприємства, нейтралізувати їх і використати сили, що сприяють цьому розвитку.

Інноваційна сприйнятливість підприємства є комплексною характеристикою, рівень якої можливо визначити лише на основі дослідження внутрішніх і зовнішніх факторів. Щодо внутрішніх факторів, то це безпосередньо фактори, які визначають сприйняття нововведень самим підприємством, на основі дослідження його інноваційного потенціалу. Зокрема, визначається готовність підприємства до реалізації нововведень, враховуючи його забезпечення фінансовими, кадровими, техніко-технологічними, науковими, організаційно-управлінськими, інформаційними ресурсами.

Зовнішніми факторами інноваційної сприйнятливості підприємства є сприйнятливості нововведень споживачами, конкурентами та постачальниками. Дослідження сприйнятливості з їх сторони дає змогу заздалегідь дізнатися про визнання чи заперечення щодо інноваційного впровадження. Це допомагає детальніше розглянути проблеми і потреби покупців, стратегії, що реалізуються конкурентами, нововведення постачальників, пропозиції персоналу. На основі даних знань розробляються перспективні рішення щодо ефективного використання інноваційного потенціалу підприємства.

Варто відзначити, що високий рівень інноваційної сприйнятливості не є показником успішного інноваційного розвитку за умов відсутності належного рівня інноваційної здатності підприємства.

Під інноваційною здатністю підприємства розуміємо здатність підприємства до втілення інноваційних ідей, можливість і економічна доцільність вироблення і дифузії інновацій, здатність підприємства більш ефективно управляти інноваційними ресурсами.

Інноваційна здатність підприємства виявляється за рахунок його інтелектуального потенціалу, в основі формування якого є інтелектуальний капітал.

На основі досліджень запропоновано визначити інтелектуальний потенціал підприємства, як сукупність складових інтелектуального капіталу та вміння ефективно управляти ним.

У своїх працях науковці знаходять різноманітні підходи щодо трактування інтелектуального капіталу підприємства, зокрема, визначають його як:

– інтелектуальні ресурси, втілені у сукупності наукових та загальних знань працівників й їхнього досвіду, складеного з технологічного, персонального, соціального та клієнтського капіталів [17];

– ключовий чинник виробництва – сукупність людського та структурного капіталів [18];

– сукупність здібностей і знань, які мають економічну цінність і використовуються у виробничій системі, орієнтованій на задоволення потреб суспільства, з метою створення інноваційного потенціалу та одержання доходу [19];

– один із різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює, одночасно, властиву лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку і особливості. Як економічна категорія інтелектуальний капітал розглядається з позиції авансованої інтелектуальної власності, що під час свого руху приносить більшу вартість за рахунок додаткової вартості [20].

Схиляємося до думки, що на рівні підприємства інтелектуальний капітал є сукупністю людського та структурного капіталів.

Однією з головних умов, необхідних для сталого розвитку підприємства, є висока якість людського капіталу, яка заснована на знаннях і потребує високої кваліфікації персоналу та забезпечується високоякісними людськими ресурсам. Детальне дослідження сутності людського капіталу у своїх роботах здійснив В. Волюков. Запропонувавши наступне визначення: людський капітал розглядається, як складова інтелектуального капіталу, що формується із висококваліфікованих працівників підприємства, які володіють сукупністю знань, практичних навичок, творчих здібностей, беруть участь у розробці інтелектуального продукту з використанням сучасних методів управління та організації процесу виробництва, з урахуванням особливостей їх підприємства і є складовою гудвілу суб'єкту [21].

Структурний капітал у сучасній економічній літературі визначається, як:

– програмні засоби ЕОМ, програмне забезпечення, бази даних, організаційна структура, патенти, товарні знаки, а також організаційні механізми [20];

– права інтелектуальної власності та інформаційні ресурси.

На основі проведених досліджень, з урахуванням сутності та складових інноваційної сприйнятливості та здатності, їх взаємозв'язку з типом інноваційної політики підприємства, запропоновано схему вибору відповідної ефективної інноваційної політики підприємства на рис. 1.

Таким чином, запропонована схема дає можливість визначити тип інноваційної політики, який є найбільш ефективним у даних умовах для інноваційного розвитку підприємства.

Формування інноваційної політики підприємства відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх фак-

торів, що визначають поведінку підприємства в різних умовах. Залежно від можливостей підприємства, доцільно виділити: наступальний, наступально-ризиковий, еволюційний, стабілізаційний та захисний типи інноваційної політики підприємства.

Наступальний тип інноваційної політики підприємства притаманний тим підприємствам, що самостійно працюють над створенням новації за

рахунок власних можливостей або на основі придбаних інноваційних рішень ззовні. Завдяки своїм інноваційним можливостям (високому рівню інноваційного потенціалу підприємства, наявності значних власних наукових доробок, здатності швидко реагувати на появу нових технологічних можливостей), підприємства мають змогу швидкими темпами розпочати випуск інноваційної продукції.

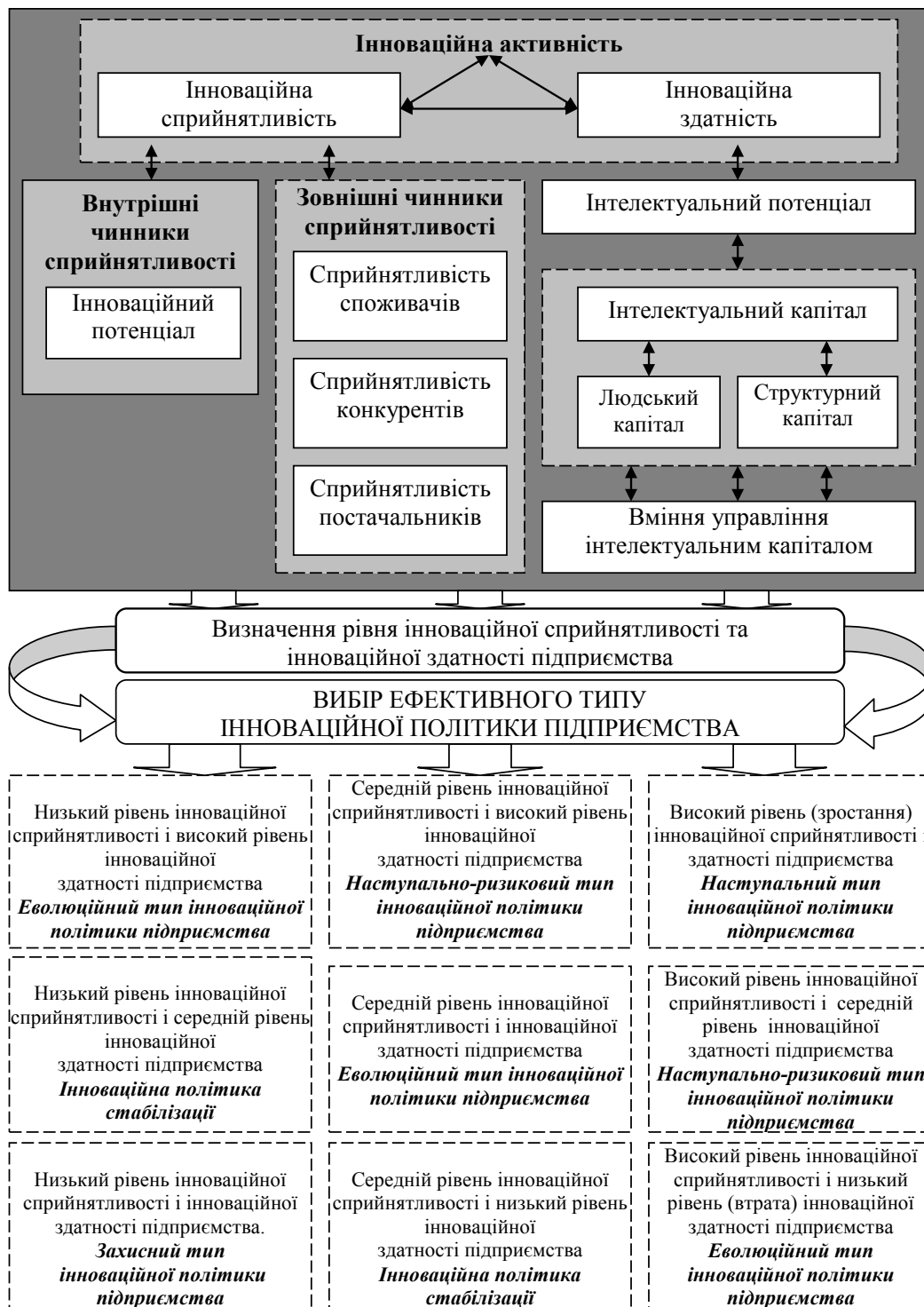

Рис. 1. Вибір типу інноваційної політики підприємства з урахуванням рівня інноваційної сприйнятливості та інноваційної здатності підприємства

Джерело: розроблено авторами

Такий тип інноваційної політики обирають підприємства, які володіють потужною науково-дослідною та проектно-конструкторською базою, на основі якої можливо розробляти власні інноваційні продукти чи вдосконалювати розробки інших для задоволення потреб споживачів.

У межах даної політики здійснюється моніторинг споживчого ринку та ринку інновацій, який дає змогу ефективно провести оцінювання тенденцій розвитку попиту і пропозиції на нововведення. Окрім того, здійснюється підтримка і розвиток власних науково-дослідних структур, мотивація працівників підприємства до інноваційної діяльності і стимулювання їх винахідництва, оцінювання перспективності нових ідей, їх конструктивне розроблення та впровадження, ефективне удосконалення.

Наступально-ризиковий тип інноваційної політики, характерний для підприємства, власні інноваційні можливості яких не є достатньо потужними. Підприємства залучаються підтримкою сторонніх НДДК структур або на основі придбаних технологій, з урахуванням власних вдосконалень і ресурсних переваг розпочинають виробництво інноваційної продукції. Даний тип політики є дещо подібним до попереднього, однак, рівень інноваційного та інтелектуального потенціалів не є достатнім. Для підприємств з таким типом інноваційної політики основними завданнями є формування висококваліфікованого інноваційно спрямованого персоналу, розроблення системи стимулювання інноваційних ідей, відбір перспективних ідей, моніторинг споживчого ринку з метою виявлення запитів споживачів у сфері інновацій.

Еволюційний тип інноваційної політики притаманний тим підприємствам, які з певних причин втрачають позиції на ринку (неефективне управління інноваційним та інтелектуальним потенціалами), хоча є власні інноваційні можливості. Дана політика має на меті підвищення конкурентоспроможності підприємства та наближення до лідерських позицій на ринку. У даному випадку, окрім ефективного управління інноваційними процесами, важливим є тісний взаємозв'язок між споживачами, керівництвом підприємства, НДДК структурами і працівниками підприємства.

Інноваційна політика стабілізації полягає у підтриманні конкурентоспроможності підприємства та в утриманні позицій на ринку. У даному випадку можливість та здатність самостійно освоювати нововведення на підприємстві є досить мало ймовірними. Тому при виборі даного типу політики запорукою стають інвестиційні та інноваційні структури, а кошти інвестора є основним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємства. В основі даної політики лежить вдосконалення технології виробництва продукції чи її маркетингових складових тощо.

Захисний тип інноваційної політики підприємства спрямований на підприємства, які мають на меті втримати своє місце на ринку і запобігти банкрутству. Даний тип політики є дещо відмінним від попереднього, оскільки орієнтований на підприємства, ресурси яких є обмеженими. Тому в основному застосовуються заходи, що дають змогу скорочувати витрати на випуск продукції з метою збереження конкурентоспроможності. Оскільки власні ресурси і можливості підприємства є недостатніми для впровадження нововведень, першочерговим завданням постає пошук інвестора. Фінансування інноваційної діяльності може здійснюватися за допомогою інноваційних фондів, банківських установ, вітчизняних та іноземних інвесторів, інтегрованих фінансово-промислових структур та інших [22].

Правильний вибір ефективного типу інноваційної політики підприємства забезпечує безперервний інноваційний розвиток на усіх стадіях його життєвого циклу, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Важливими чинниками, які впливають на вибір того чи іншого типу інноваційної політики підприємства, є інноваційна сприйнятливість та інноваційна здатність підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, інноваційна сприйнятливість підприємства в більшій мірі являє собою ресурсну основу інноваційного розвитку, а інноваційна здатність – інтелектуальну основу. Взаємодіючи між собою, ці дві характеристики є визначальними у формуванні інноваційної політики підприємства. Рівень інноваційної сприйнятливості та інноваційної здатності дасть змогу керівництву підприємства обрати відповідний ефективний тип його інноваційної політики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутенко Д.С. Теоретичне дослідження інноваційної сприйнятливості підприємств / Д.С. Бутенко // БізнесІнформ. – 2011. – № 12. – С. 221-223.
2. Багрова І.В. До питання визначення кола провідних складових інноваційного потенціалу промислового підприємства [Текст] / І.В. Багрова, Т.І. Тищенко // Вісник економічної науки України. – 2011. – № 2. – С. 14-18.
3. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия (социальные проблемы инноватики) / А. Пригожин. – М.: Политиздат, 1989. – 28 с.
4. Гусаков М. Формирование потенциала инновационного развития / М. Гусаков // Экономист. – 1999. – № 2. – С. 3-38.
5. Бузько І.Р. Стратегическое управление инвестициями и инновационная деятельность предприятия / И.Р. Бузько, Е.В. Вартанова, А.А. Голубенко. – Луганск: Изд. ВНУ им. В. Даля, 2002. – 176 с.
6. Близнюк Т.П. Інноваційна діяльність підприємства в умовах циклічності розвитку підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління під-

приємствами (за видами економічної діяльності)» / Т.П. Близнюк. – Харків, 2008. – 18 с.

7. Литвиненко А.О. Оцінювання сприйнятливості підприємства до впровадження інновацій [Текст] / А.О. Литвиненко // Научно-технический сборник «Коммунальное хозяйство городов». – 2010. – № 87. – С. 156-162.

8. Карпенко Е.М. О формировании единого методологического подхода к трактовке сущности категории «инновационная восприимчивость» / Е.М. Карпенко, С.Ю. Комков // Вестник ГГТУ им. П.О. Сухого. – 2001. – № 1. – С. 63-71.

9. Масленникова Н.П. Менеджмент в инновационной сфере: [учеб. пособ.] / Н.П. Масленникова, А.В. Желтенков. – М.: ИД «ФБК-ПРЕСС», 2005. – 536 с.

10. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб / Н.В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.

11. Власенко В.В. Управління інноваційною діяльністю підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / В.В. Власенко. – Харків, 2004. – 20 с.

12. Алексєєв І.В. Прийнятність інновацій і конкурентоспроможність підприємств / І.В. Алексєєв, А.Г. Оленець // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2009. – Випуск 19.- С. 147-153.

13. Шамина Л.К. Инновационный потенциал предприятия / Л.К. Шамина // Инновации. – 2007. – № 9(107). – С. 58-60.

14. Смолінська Н.В. Методичні підходи до оцінювання рівня інноваційної спроможності підприємства / Н.В. Смолінська // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. Т. 1. – С. 215-221.

15. Синиця Л.В. Забезпечення інноваційної сприйнятливості регіональної економічної системи / Л.В. Синиця // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2010. – № 2(144). – С. 124-127.

16. Ястремська О.М. Здійснення управлінського консультування промислових підприємств на основі визначення їх сприйнятливості до розвитку / О.М. Ястремська // БізнесІнформ. – 2011. – № 12. – С. 151-158.

17. Гавкалова Н.Л., Маркова Н.С. Формування та використання інтелектуального капіталу: Наук. Вид. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 252 с.

18. Супрун В.А. Интеллектуальный капитал – главный фактор конкурентоспособности экономики в XXI веке: Монография. – М.: Комкнига, 2006. – 192 с.

19. Стрижак О.О. Формування інтелектуального капіталу підприємства. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Харків. – 2004. – 20 с.

20. Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальний капітал: теоретичний аспект // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 1. – С. 16-27.

21. Воліков В. Складові для формування інтелектуального потенціалу Галицький економічний вісник № 3(18) 2008, с. 32-37.

22. Козик В.В. Особливості формування інноваційної політики підприємства / В.В. Козик, О.Б. Тарасовська // Проблеми науки: міжгал. наук.-практ. журнал. – К.: Київ ЦНТЕІ, ЦДПІН ім. Г.М. Доброва НАНУ, 2009. – № 6. – С. 2-8.